

УДК 347:316

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-4\(45\)-217-229](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-4(45)-217-229)

Руданецька Оксана Стефанівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0002-4773-949X>

Хомко Леся Василівна кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри господарсько-правових дисциплін, Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, <https://orcid.org/0000-0001-5400-0477>

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ІНТЕГРАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ТА ТРУДОВИХ ПІДХОДІВ ДЛЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

Анотація. У статті науковцями репрезентований комплексний аналіз сутності соціального партнерства через призму господарсько-правового та трудового регулювання в контексті соціальних трансформацій сучасної держави. Авторами відзначено, що відмінною рисою соціального підприємництва від інших форм підприємництва є спрямованість на виконання соціальної місії, оскільки діяльність націлена на задоволення соціальних потреб у значущих сферах для держави і громадянського суспільства.

Узагальнено тлумачення соціального партнерства через розуміння подвійної природи цього явища, оскільки – метою соціального підприємництва є координація діяльності з метою ефективного досягнення фінансово економічних (максимального отримання прибутку) та соціальних цілей (подолання дискримінації, захист прав та свобод громадян, сприяння соціальному захисту незахищених груп, екологічний добробут населення тощо). Умотивовано, що таке поєднання вказує, що соціальне підприємництво здатне розвивати інноваційне рішення соціальних та економічних проблем, зокрема, за рахунок впровадження додаткових можливостей для такого виду підприємництва.

На основі аналізу міжнародних глобальних звітів, європейської статистики, аналізу практики правового регулювання США, Австралії, Північної Кореї та інших держав узагальнено, що соціальне підприємництво виступає засобом реалізації права на отримання прибутку, ведення бізнесу, захисту права власності та вільної підприємницької діяльності, а також формується та функціонує як ефективним метод реалізації соціально-партнерської діяльності, оскільки наділений унікальним потенціалом вирішення проблем

суспільного, регіонального, державного та локального характеру шляхом використання ринково-економічних методів.

Розроблено комплекс заходів щодо удосконалення господарсько-правового та трудового регулювання соціального підприємництва в Україні зокрема шляхом пропозиції прийняття комплексного нормативно-правового акту спеціалізованої дії та внесення запропонованих змін до Закону України «Про зайнятість населення».

Ключові слова: соціальне підприємництво, господарська діяльність, правове регулювання, трудові відносини, державні гарантії, соціальні цілі, зайнятість, працевлаштування.

Rudanetska Oksana Stepanivna Candidate of Law, associate profesor, Department of Law, Stepan Gzhytsyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies of Lviv, Lviv, <https://orcid.org/0000-0002-4773-949X>

Khomko Lesya Vasylivna Candidate of Law, associate profesor, professor, Department of Economic and Legal Disciplines, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, <https://orcid.org/0000-00015400-0477>

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS AN INTEGRATION OF ECONOMIC, LEGAL AND LABOR APPROACHES FOR SOCIAL CHANGE

Abstract. The article presents a comprehensive analysis of the essence of social partnership through the prism of economic, legal and labor regulation in the context of social transformations of the state and economic existence of the modern state. The authors note that a distinctive feature of social entrepreneurship from other forms of entrepreneurship is its focus on fulfilling a social mission, since its activities are aimed at meeting social needs in areas of importance to the state and civil society. The interpretation of social partnership is generalized through an understanding of the dual nature of this phenomenon – the goal and mission of social entrepreneurship is to coordinate activities in order to effectively achieve financial and economic (maximum profit) and social goals (overcoming discrimination, protecting the rights and freedoms of citizens, promoting social protection of vulnerable groups, environmental well-being of the population, etc.). It is motivated that such a combination indicates that social entrepreneurship is capable of developing innovative solutions to social and economic problems, in particular by introducing additional opportunities for such entrepreneurship.

Based on the analysis of international global reports, European statistics, and the analysis of the legal regulation practice of the USA, Australia, North Korea, and other states, it is summarized that social entrepreneurship is a means of realizing the

right to profit, do business, protect property rights, and free entrepreneurial activity, and is also formed and functions as an effective method of implementing social partnership activities, as it is endowed with a unique potential for solving problems of a social, regional, state, and local nature through the use of market-economic methods.

A set of measures has been developed to improve the economic, legal, and labor regulation of social entrepreneurship in Ukraine, in particular by proposing the adoption of a comprehensive regulatory legal act of specialized action and introducing proposed amendments to the Law of Ukraine «On Employment of the Population».

Keywords: social entrepreneurship, economic activity, legal regulation of business, labor relations, state guarantees, social goals, discrimination, employment, employees of social enterprises.

Постановка проблеми. Військова агресія рф, тривожна економічна ситуація, глобальні та політичні кризи, проблеми фінансово-економічної нестабільності в Україні викликали зростаючий інтерес до створення заходів для боротьби з поточними проблемами без шкоди для становища майбутніх поколінь. Визначені аспекти сприяли переосмисленню мети господарської діяльності, що призвело до збільшення уваги до сталого розвитку та появи нових видів діяльності, які стимулюють появу нових економічних агентів господарсько-правовій та трудовій сфері суспільного життя – соціального підприємництва. Нині воно виступає унікальною формою підприємницької діяльності, що покликане модернізувати соціальний капітал, реалізуючи новітні ідеї поєднання прибутковості, суспільної корисності та інноваційного розвитку людських ресурсів.

Етичний імператив суспільного блага передбачає затребуваність інноваційних гуманістичних підходів до ведення бізнесу, оскільки конкурентна боротьба має суворі правила, а оновлення ведення бізнесу через заохочення нових концептуальних моделей сприяє встановленню моральної складової, солідаризує комерційну діяльність та піднімає її на вищий щабель етичного господарювання.

Широкомасштабне дослідження, яке проведено на основі даних у 15 країн регіонального всеосяжного економічного партнерства (RCEP), де проживає майже третина населення світу, та на які припадає 29% світового ВВП продемонструвало, що існує позитивний зв'язок між соціальним підприємництвом і сталим розвитком, а також позитивний зв'язок між інноваціями та сталим розвитком держави [1]. Деякі науковці також доводять, що соціальні підприємства нині слід вважати важливою соціально-економічною опорою багатьох країн у всьому світі, зокрема особливо Канади, Північної Кореї, Франції, Німеччини, Сінгапуру та Словенії [2]. Вказане

демонструє, що соціальне підприємництво наділено потенціалом інноваційного розвитку підприємницьких відносин, а відтак може стати затребуваним чинником в умовах війни та у поствоєнному розвитку економічних відносин в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття дослідження підприємництва вивчали з різних точок зору. Один із підходів полягає в аналізі правового регулювання потенційних наслідків підприємництва для економічного зростання з огляду на переваги для зайнятості та добробуту суспільства, особливо під час кризи. Такий підхід репрезентований у працях Стойка О., Роман А., Русу В.Д. [3], Аені З., Мотаваселі М., Сахдарі К., Дехкорді А. М. та ін [4]. Також існують наукові доробки, які розглядають соціальне підприємництво як новий фактор, який слід враховувати при зміні мети економічного зростання для сталого розвитку, зокрема праці (С. Шалтеггера, Й. Геріша, Д. Лорбаха[5]) та забезпечення можливості розвивати орієнтоване на цінності стійке лідерство та компетенції сталого розвитку у бізнес-практиці, а також збалансувати економічну ефективність і соціально-екологічну відповідальність для досягнення довгострокового успіху (Р. Фаєрлі [6]).

Попри активізацію наукової уваги до проблеми створення та функціонування соціального підприємництва відсутнім є комплексне правове регулювання досліджуваної сфери, тому вагомо активізувати наукові пошуки у цьому напрямку.

Метою статті є комплексний аналіз сутності соціального підприємництва через призму господарсько-правового та трудового регулювання в контексті соціальних трансформацій сучасної держави.

Виклад основного матеріалу. Соціальне підприємництво в сучасних умовах розвитку економіки та державного будівництва є новітнім затребуваним видом ведення бізнесу. Глобальні дані, котрі висвітлені у Звіті «стан соціального підприємництва: огляд глобальних даних 2013-2023», свідчать про те, що в усьому світі існує приблизно 10 мільйонів соціальних підприємств, які щороку приносять близько 2 трильйонів доларів США доходу та створюють майже 200 мільйонів робочих місць. Соціальні підприємства також усувають гендерний розрив: кожне друге соціальне підприємство у всьому світі очолюють жінки, у порівнянні з кожним п'ятим у звичайних підприємствах [7]. Для реального впровадження досліджуваної діяльності в національну практику необхідне суттєве правове переосмислення визначеної тематики.

Понятійно-категоріальний апарат в доктринальному та нормативному розумінні не має сталої форми. Соціальне підприємництво розуміють по-різному, зокрема, на думку Д.Діза, це діяльність, що поєднує соціальну місію, інновації та бізнес [8]; С. Дел Гессо умотивовує, що досліджуване поняття слід

розуміти як процес спільного створення цінності соціального або екологічного характеру, окрім прибутковості, як максимальної мети бізнесу [9]; І. Біла та О. Шевченко визначають соціальне підприємництво через його місію створення особливих соціальних цінностей [10]; І. Жаровська як потенціал виконання соціальної функції держави в умовах кризових та військових загроз [11, с.33]; Л. Долуда та інші репрезентують його як підприємницьку діяльність, спрямовану на позитивні інноваційні зміни у суспільстві [12]. Провідні українські економісти (К.М. Краус, Н.М. Краус, А.О. Маслов) умотивовують, що «основною відмінністю соціального підприємництва від традиційного підприємництва є мотив і ціль створення» [13, с.16].

Загалом відзначимо, що відмінною рисою соціального підприємництва від інших форм підприємництва є спрямованість на виконання соціальної місії, тобто діяльність спрямовані на задоволення соціальних потреб у необхідних сферах. Отож, доречно узагальнити тлумачення соціального партнерства через розуміння подвійної природи цього явища, зокрема метою та місією соціального підприємництва є координація діяльності з метою ефективного досягнення фінансово-економічних (максимального отримання прибутку) та соціальних цілей (подолання дискримінації, захист прав та свобод громадян, сприяння соціальному захисту незахищених груп, екологічний добробут населення тощо). Таке поєднання вказує, що соціальне підприємництво здатне розвивати інноваційне рішення соціальних та економічних проблем, зокрема за рахунок впровадження додаткових можливостей для такого підприємництва. Для прикладу зазначимо, що у 2023 році у Франції індекс впровадження інновацій сягнув 0,45 балів порівняно з 0,37 в 2022 році, а фактор економічного стимулювання зріз практично на третину і сягнув 0,89 балів [14].

Виокремимо характеристики соціального підприємства: отримання прибутку розподіляється між учасниками організації та спрямовується на благодійність та різноманітні соціальні проекти; основною метою таких підприємств є вирішення численних суспільно значущих питань; соціальні проекти цих організацій є довгостроковими та спрямовані на підвищення рівня суспільного добробуту; формуються і діють з метою поєднання соціальних інновацій і підприємництва; соціальне підприємництво змінює або формує новітні правила суспільного життя, а також дозволяє координувати близьку сферу діяльності, зокрема трудові відносини, благодійництво, освіту, громадське здоров'я інклюзивне суспільство та інші сфери.

На сьогодні, впровадження соціального підприємництва на рівні державної підтримки є затребуваним шляхом до європейської інтеграції українського суспільства, оскільки молоде покоління європейців висуває нові, додаткові вимоги до бізнесу. Зокрема статистика ЄС демонструє, що більшість молодих людей у віці від 15 до 30 років вважають «дуже» або «досить

важливим», щоб потенційний роботодавець визначив соціальні цілі (75%) або екологічні цілі (73%) для компанії; вони також вважають важливим, щоб компанія залучала працівників до прийняття рішень (78%) та давала роботу вразливим групам суспільства (91%) [15].

Репрезентована вище понятійно-сутнісна детермінанта соціально підприємництва з позиції юридичного детермінізму вимагає узагальнення його подвійної правової природи через господарсько-правові та трудові аспекти унормування. Розглянемо таку природу детальніше.

В контексті підприємницько-правового розуміння соціальне підприємництво виступає засобом реалізації права на отримання прибутку, ведення бізнесу, захисту права власності та вільної підприємницької діяльності, а також формується та функціонує як ефективним метод реалізації соціально-партнерської діяльності, оскільки наділений унікальним потенціалом вирішення проблем суспільного, регіонального, державного та локального характеру шляхом використання ринково-економічних методів. Глобальні цілі розвитку людської цивілізації через подолання бідності, захист екологічних прав людини, вирішення питань безпеково-терористичного спрямування, ідеолого-культурного та антидискримінаційного напрямку тощо – все це може бути вирішено шляхом розвитку соціального підприємництва. Такий потенціал цього виду підприємницької діяльності встановлює його особливу затребуваність на сучасному історичному етапі розвитку соціуму.

Прибутковість у соціально-підприємницькій діяльності є вагомим, але не ключовим чинником, виступаючи радше інструментом для досягнення соціальної мети, оскільки отриманий прибуток в переважній більшості покриває соціально-культурні ініціативи, а не націлений на збагачення власників чи акціонерів, діяльність здійснюється з турботою про зацікавлених сторін, сприяння етичним цінностям і нормам через альтруїзм, культивування соціального капіталу через соціальні інновації та підтримку проекологічної поведінки та соціальної відповідальності для досягнення інклюзивного зростання та стійкості.

З метою усвідомлення формування соціального підприємства звернемося до іноземного досвіду. Зокрема, однією з найбільш прогресивних в цьому напрямку вважається правова політика Австралії, яка вимагає для стартапу впровадження власних і не менше 50% запозичень з державних чи громадських джерел, таким чином виводячи проект не тільки в ранг прибуткового, а соціально схвалюваного, суспільно-затребуваного. Частина запозиченої фінансової підтримки складається з різних категорій, часто це державні програми, пожертвування або гранти, подальші інвестиції від сімей, роботодавців, банки чи інші фінансові установи, приватні інвестиції, венчурний капітал, а також інтернет-краудфандинг [16].

Перевагами соціального підприємництва для господарської діяльності є можливість взаємодії з суспільством, використання його потенціалу, перспективи використання новітніх цифрових технологій для зниження витрат і збільшення охоплення, широке партнерство за всіма напрямками підприємницької діяльності і, нарешті, зосередження на соціальних інноваціях і бізнес-моделях [17], які є доступними, недорогими та в майбутньому сприятимуть розвитку підприємництва. Ключовою характеристикою соціального бізнесу є пошуки новітніх інноваційних підходів, адаптація стратегій управління до модернізованих, нестандартних бізнес-пропозицій. За рахунок вказаного відбувається спрямування діяльності на фінансову стійкість, яка необхідна для життєздатності соціальної моделі господарювання.

Роль та значення соціального підприємництва для трудових правовідносин сучасної української реальності є дуже вагомою, оскільки така форма діяльності забезпечує можливість реалізації права на працю для тих суб'єктів права, котрі потребують особливих гарантій, зокрема для соціально незахищених верств населення, внутрішньо переміщених осіб, колишніх військовослужбовців, осіб з інвалідністю, молоді, оскільки вирішує дві особливо важомі проблеми – подолання безробіття вказаних груп та їх соціально-психологічної адаптації.

В цьому контексті варто погодитися з науковцем І.Жаровською, котра зазначає, що такий вид підприємницької діяльності «передбачає руйнування дисбалансу, який спричиняє відчуження або дискримінація групи осіб, має потенціал і можливість відновити баланс у соціальній системі шляхом полегшення становища тих, хто постраждав від несправедливої рівноваги» [18, с.286].

Трудові відносини в соціальному підприємстві передбачають потребу поєднання особливих підходів до організації умов праці, охорони праці та соціального забезпечення працівників. Однією з затребуваних соціальних цілей з якою можуть створюватися соціальні підприємства – це створення робочих місць для груп суб'єктів трудових правовідносин, які мають утруднення при реалізації права на працю, що пов'язано з їх фізичними, соціальними чи ментально-інтеграційними особливостями. Соціальні підприємства створюють адаптивні умови праці, які включають додаткові менторські та освітні засоби та процеси, захищені робочі місця, гнучкий графік роботи, часткову зайнятість, додатковий процес адаптації на робочому місці, додаткові механізми запобігання проявам дискримінації, грантові програми та інші необхідні гуманітарні місії для вразливих груп населення у трудовій сфері.

Репрезентований вище аналіз вказує на значний потенціал соціального підприємництва для України в умовах воєнного стану та в поствоєнний період відновлення країни та інтеграції осіб, що постраждали від неї (як цивільне

населення так і військовослужбовці). Тому з метою розвитку соціального підприємництва пропонуємо наступні зміни до чинного законодавства.

По-перше, необхідним є прийняття комплексного спеціалізованого нормативного акту, який би створював юридичні умови та низку правових гарантій для створення та функціонування соціального підприємства. В ньому доречним є не тільки висвітлення поняття соціального підприємства та підприємництва, можливі легітимні форми його здійснення, мета підприємства, його завдання та місія, але й державна та муніципальна підтримка такої бізнес-ініціативи.

Вважаємо, що саме формування окремого правового інституту нормативного характеру у вигляді окремого нормативного акту відображатиме принцип правової визначеності та стане вагомим кроком для формування комплексного правового середовища.

По-друге, створення додаткових гарантій для соціальних підприємств у сфері праці та державні чи регіональні гарантії розвитку бізнесу.

Вважається, що Південна Корея серед прогресивної політики щодо державної підтримки займає провідне місце. У практиці цієї держави істотну роль відіграє уряд у розвитку соціального підприємництва, котрий розробляє і реалізує економічну політику, а також використовує свої ресурси для досягнення цілей соціального характеру первинно через заохочення до соціального підприємництва окремих груп осіб, які визнані такими, що мають загрозу дискримінації у трудовій сфері. Уряд також надає фінансові субсидії бізнесу досліджуваних суб'єктів на початковому етапі становлення та податкові пільги [19].

Нормативне забезпечення соціального підприємництва носить декларативний характер. З одного боку, чинне правове регулювання декларує затребуваність соціальної природи господарювання [20, С. 258]. Мова ведеться про Господарський кодекс України, в якому (у ч.2 ст.3) окреслено, що господарська діяльність «здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів»; а ч.2 ст.5 та ст.6 того ж документа акцентують увагу на «соціальній спрямованості економіки», а ст. 69 визначає порядок соціальної діяльності підприємства [21]. Водночас, правового закріплення соціального підприємництва не знаходимо у жодному нормативно-правовому акті.

Як відомо, на теренах України вже тривалий час існують певні започаткування в системі соціального підприємництва, такі як безкоштовні заклади харчування та проживання для соціально вразливих категорій населення. Проте такі приклади є вкрай поодинокими, несистемними, а відтак є скоріше «виключенням із загальних правил» [22], [23]. Відтак існує необхідність законодавчого регулювання соціального підприємництва, завданням якого було б визначення заходів і засобів розв'язання соціальних та економічних проблем.

Тож, Україна потребує впровадження дієвого механізму системної соціальної взаємодії держави, бізнесу та громадян. Передусім, мова ведеться про нормативне закріплення означеної проблематики.

Враховуючи прогресивний іноземний досвід доречним, безумовно, є унормування гарантій для працівників та підприємства в Україні в межах пропонованого вище спеціалізованого законодавства, проте допоки пропонувані комплексні зміни будуть прийняті також необхідними є часткові новації в інші діючі нормативні акти, зокрема в Законі України «Про зайнятість населення» [24], оскільки прийнятним є визначення податкових пільг та інших стимулюючих державних гарантій для працівників соціальних підприємств. Для цього пропонуємо додати окрему статтю до вказаного Закону та викласти її в такій редакції

«Ст. 24-2 Заходи сприяння зайнятості працівників соціальних підприємств.

1. Підприємства, що здійснюють свою діяльність з метою вирішення соціальних проблем (соціальні підприємства) та здійснюють працевлаштування не менше 60% осіб з соціально вразливих груп населення, що визначені в статті 14 цього закону, від всієї кількості працівників мають право на пріоритетні заходи державної підтримки.

2. Такими заходами є:

- надання податкових пільг відповідно до положенню Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік;
- компенсація витрат, пов'язаних зі створенням та адаптацією робочих місць для працівників із соціально вразливих груп;
- відшкодування частини заробітної плати працівників із соціально вразливих груп протягом першого року їхньої зайнятості;
- пріоритетне право на отримання державної фінансової підтримки, у тому числі грантів, субсидій та пільгових кредитів, спрямованих на розвиток соціального підприємництва;
- надання консультаційної, освітньої та правової підтримки для розвитку соціальних підприємств за рахунок коштів державного та місцевого бюджету».

Вагомо, щоб законодавство не містило конкретної вимоги до форми підприємства, оскільки такий підхід значно б звузив його потенціал та можливості. Аналізуючи зарубіжний досвід розвитку соціального підприємництва, варто відзначити політику в США в цьому контексті. В державі будь-який організація, незалежно від її правової форми, має право отримати сертифікат від будь-якого рейтингового агентства шляхом отримання статусу «Б корпорація». Також для підприємницької політики США характерно надавати гарантії, надавати пільгові кредити, а також гарантувати доступ соціальних підприємств до виконувати соціальні замовлення різних державних агентств [25]. Перевага цього підходу полягає в його універсалізації, яка враховує інтереси

всіх категорії осіб незалежно від їх організаційно-правової форми, то здійснює їх підтримку.

Висновки. На основі аналізу міжнародних глобальних звітів, європейської статистики, аналізу практики правового регулювання США, Австралії, Північної Кореї та інших держав узагальнено, що соціальне підприємництво виступає засобом реалізації права на отримання прибутку, ведення бізнесу, захисту права власності та вільної підприємницької діяльності, а також формується та функціонує як ефективний метод реалізації соціально-партнерської діяльності, оскільки наділений унікальним потенціалом вирішення проблем суспільного, регіонального, державного та локального характеру шляхом використання ринково-економічних методів.

Проведений науковий пошук демонструє суттєвий потенціал соціального підприємництва для нашої держави в умовах війни та поствоєнного періоду відновлення економіки. Умотивовується необхідний комплекс господарсько-правових та трудових гарантій, які є первинними для розвитку соціального підприємництва: ухвалення комплексного законодавчого акту, який створить юридичні умови та правові гарантії для створення та функціонування соціальних підприємств, а також забезпечить державну і муніципальну підтримку таких ініціатив; внесення змін до чинного законодавства, зокрема до закону України «Про зайнятість населення», для введення податкових пільг та інших стимулів для працівників соціальних підприємств, надання їм пріоритету в отриманні державної фінансової підтримки, консультаційної допомоги та пільг для працевлаштування осіб з соціально вразливих груп населення.

Література:

1. Al-Qudah A. A., Al-Okaily M., Alqudah H. The relationship between social entrepreneurship and sustainable development from economic growth perspective: 15 'RCEP' countries. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 2021. № 12(1). P. 44–61. URL: <https://doi.org/10.1080/20430795.2021.1880219>
2. Kamaludin M. F., Xavier J. A., Amin, M. Social Entrepreneurship and Sustainability: A Conceptual Framework. *Journal of Social Entrepreneurship*, 2021. №15(1). P. 26–49. URL: <https://doi.org/10.1080/19420676.2021.1900339>
3. Stoica O., Roman A., Rusu V.D. The Nexus between Entrepreneurship and Economic Growth: A Comparative Analysis on Groups of Countries. *Sustainability*. 2020. №12(3). P. 1186. URL: <https://doi.org/10.3390/su12031186>
4. Aeeni Z., Motavaseli M., Sakhdari K., Dehkordi A.M. Baumol's theory of entrepreneurial allocation: A systematic review and research agenda. *European Research on Management and Business Economics*, 2019. №25 (1). 3. 30-37. URL: <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2018.09.001>
5. Schaltegger S., Hörisch J., Loorbach D. Corporate and entrepreneurial contributions to sustainability transitions. *Business Strategy and the Environment*, 2020. № 29 (1). P. 1617-1618. URL: <https://doi.org/10.1002/bse.2454>
6. Fairlie R. The impact of COVID-19 on small business owners: Evidence from the first three months after widespread social-distancing restrictions. *J. Econ. Manag. Strategy*, 2020, № 29, P. 727–740.

7. The State of Social Enterprise: A Review of Global Data 2013–2023. Schwab Foundation's Global Alliance, 2024. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-state-of-social-enterprise-a-review-of-global-data-2013-2023/>
8. Dees J.G. The meaning of “social entrepreneurship.” CASE. 2001. URL: https://centers.fuqua.duke.edu/case/knowledge_items/the-meaning-of-social-entrepreneurship/
9. Del Gesso C. An entrepreneurial identity for social Enterprise across the institutional approaches: From mission to accountability toward sustainable societal development *International Journal of Business and Management*, 2020. Vol. 15 (1) P. 16-35
10. Біла І.С., Шевченко О.О. Соціальне підприємництво – сучасний тренд економічного розвитку. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2021. Т. 6, Вип. 1. С. 28-33.
11. Жаровська І.М. Інститут соціального підприємництва : юридичне загально-теоретичне тлумачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №10. С. 31–33.
12. Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. Соціальне підприємництво. Бізнес-модель. Реєстрація. Оподаткування. Київ, ТОВ “Агентство “Україна”, 2017. 92 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/02/Social_Entrepreneurship_web.pdf
13. Краус К.М., Краус Н. М., Маслов А. О. Соціальне підприємництво крізь призму соціальних інновацій в умовах євроінтеграції та глобальної конвергенції. *European scientific journal of economic and financial innovation*. 2023. № 2. С. 4-20.
14. Fernandez-Guadagno J., Montes Diez R. Social Entrepreneurship Impact in Ten EU Countries with Supportive Regulations. *Journal of the Knowledge Economy*, 2023. №15(3), P. 10781-10798. DOI: 10.1007/s13132-023-01513-4.
15. Social entrepreneurship and youth. EP Winter 2025 survey. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2670>
16. Gupta P, Chauhan S, Paul J, Jaiswal MP. Social entrepreneurship research: A review and future research agenda. *J Business Res*. 2020. Vol.13. P. 209-229.
17. Goyal S., Agrawal A., Sergi B.S. Social entrepreneurship for scalable solutions addressing sustainable development goals (SDGs) at BoP in India. *Qualitative Research in Organizations and Management*. 2021. Vol. 16. No. 3/4, P. 509-529. URL: <https://doi.org/10.1108/QROM-07-2020-1992>
18. Жаровська І.М. Цифрове соціальне підприємництво: правовий аспект діджиталізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №11. С. 285–287. С. 286
19. Spytska L. Features of political psychology in a digital society: Managing and defining disinformation. *Social Legal Studios*. 2023. Vol. 6(3). P. 187-197. <https://doi.org/10.32518/sals3.2023.187>
20. Хомко Л.В. Правове регулювання соціального підприємництва: нова ідеологія господарської діяльності. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 5. С.252-262. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/11779/11839>
21. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436 –IV. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15_29
22. Соціальне підприємництво в Україні. URL: <https://socialbusiness.in.ua/news/>
23. Центр підтримки підприємництва. URL: <https://www.cpp.lviv.ua/>
24. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2021 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
25. Defourny J., Nyssens M., Brolis O. Testing social enterprise models across the world: Evidence from the “International Comparative Social Enterprise Models (ICSEM) project”. *Nonprofit Voluntar Sector Quart*. 2021. Vol. 2. P.420-440

References:

1. Al-Qudah A. A., Al-Okaily M., Alqudah H. The relationship between social entrepreneurship and sustainable development from economic growth perspective: 15 'RCEP' countries. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 2021. № 12(1). P. 44–61. <https://doi.org/10.1080/20430795.2021.1880219>
2. Kamaludin M. F., Xavier J. A., Amin, M. Social Entrepreneurship and Sustainability: A Conceptual Framework. *Journal of Social Entrepreneurship*, 2021. №15(1). P. 26–49. <https://doi.org/10.1080/19420676.2021.1900339>
3. Stoica O., Roman A., Rusu V.D. The Nexus between Entrepreneurship and Economic Growth: A Comparative Analysis on Groups of Countries. *Sustainability*. 2020. №12(3). P. 1186. <https://doi.org/10.3390/su12031186>
4. Aeeni Z., Motavaseli M., Sakhdari K., Dehkordi A.M. Baumol's theory of entrepreneurial allocation: A systematic review and research agenda. *European Research on Management and Business Economics*, 2019. №25 (1). 3. 30-37, <https://doi.org/10.1016/j.iemeen.2018.09.001>
5. Schaltegger S., Hörisch J., Loorbach D. Corporate and entrepreneurial contributions to sustainability transitions. *Business Strategy and the Environment*, 2020. № 29 (1). P. 1617-1618. URL: <https://doi.org/10.1002/bse.2454>
6. Fairlie R. The impact of COVID-19 on small business owners: Evidence from the first three months after widespread social-distancing restrictions. *J. Econ. Manag. Strategy* 2020, № 29, P. 727–740.
7. The State of Social Enterprise: A Review of Global Data 2013–2023. Schwab Foundation's Global Alliance, 2024. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-state-of-social-enterprise-a-review-of-global-data-2013-2023/>
8. Dees J.G. The meaning of "social entrepreneurship." CASE. 2001. URL: https://centers.fuqua.duke.edu/case/knowledge_items/the-meaning-of-social-entrepreneurship/
9. Del Gesso C. An entrepreneurial identity for social Enterprise across the institutional approaches: From mission to accountability toward sustainable societal development. *International Journal of Business and Management*, 2020. Vol. 15 (1) P. 16-35
10. Bila, I.S., & Shevchenko, O.O. (2021). Sotsialne pidpriemnytstvo – suchasnyi trend ekonomichnoho rozvytku [Social entrepreneurship is a modern trend in economic development]. *Naukovi zapysky NaUKMA - Scientific notes NaUKMA*. (Vols.6), 1, 28-33 [in Ukrainian].
11. Zharovska, I.M. (2022). Instytut sotsialnoho pidpriemnytstva: yurydychne zahalnoteoretychne tлумachennia [Institute of Social Entrepreneurship: legal general theoretical interpretation]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal - Legal Scientific Electronic Journal*. 10, 31–33 [in Ukrainian].
12. Doluda, L., Nazaruk, V., & Kirsanova Yu. (2017). *Sotsialne pidpriemnytstvo. Biznes-model. Reiestratsiia. Opodatkovannia [Social entrepreneurship. Business model. Registration. Taxation]*. Kyiv: TOV "Ahentstvo "Ukraina". 92. Retrieved from: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/02/Social_Entrepreneurship_web.pdf [in Ukrainian].
13. Kraus, K.M., Kraus, N.M., & Maslov, A.O. (2023). Sotsialne pidpriemnytstvo kriz pryzmu sotsialnykh innovatsii v umovakh yevrointehratsii ta hlobalnoi konverhentsii [Social Entrepreneurship through the Prism of Social Innovations in the Context of European Integration and Global Convergence]. *Yevropejskyi naukovyj zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsij - European scientific journal of economic and financial innovation*. 2, 4-20. [in Ukrainian].
14. Fernandez-Guadagno J., Montes Diez R. Social Entrepreneurship Impact in Ten EU Countries with Supportive Regulations. *Journal of the Knowledge Economy*, 2023. №15(3), P. 10781-10798. DOI: 10.1007/s13132-023-01513-4.

15. Social entrepreneurship and youth. EP Winter 2025 survey. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2670>
16. Gupta P, Chauhan S, Paul J, Jaiswal MP. Social entrepreneurship research: A review and future research agenda. *J Business Res.* 2020. Vol.13. P. 209-229.
17. Goyal S., Agrawal A., Sergi B.S. Social entrepreneurship for scalable solutions addressing sustainable development goals (SDGs) at BoP in India. *Qualitative Research in Organizations and Management.* 2021. Vol. 16. No. 3/4, P. 509-529. URL: <https://doi.org/10.1108/QROM-07-2020-1992>
18. Zharovska, I.M. (2022). Tsyfrove sotsialne pidpriemnytstvo: pravovyi aspekt didzhitalizatsii [Digital Social Entrepreneurship: Legal Aspect of Digitalization]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal - Legal Scientific Electronic Journal.* 11, 285–287 [in Ukrainian].
19. Spyska L. Features of political psychology in a digital society: Managing and defining disinformation. *Social Legal Studios.* 2023. Vol. 6(3). P. 187-197. Retrieved from: <https://doi.org/10.32518/sals3.2023.187>
20. Khomko, L.V. (2024). Pravove rehuliuвання sotsialnoho pidpriemnytstva: nova ideologhiia hospodarskoi diialnosti [Legal regulation of social entrepreneurship: a new ideology of economic activity]. *Nauka i tekhnika sohodni - Science and technology today.* 5, 252-262. Retrieved from: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/11779/11839> [in Ukrainian].
21. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Commercial Code Ukraine]. (2003, January 16). Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15_29/ [in Ukrainian].
22. Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini [Social entrepreneurship in Ukraine]. Retrieved from: <https://socialbusiness.in.ua/news/> [in Ukrainian].
23. Tsentr pidtrymky pidpriemnytstva [Entrepreneurship Support Center]. Retrieved from: <https://www.cpp.lviv.ua/> [in Ukrainian].
24. Zakon Ukrainy Pro zainiatist naselennia: pryiniaty 5 lup. 2021 roku № 5067-VI [Law of Ukraine on employment]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> [in Ukrainian].
25. Defourny J., Nyssens M., Brolis O. Testing social enterprise models across the world: Evidence from the “International Comparative Social Enterprise Models (ICSEM) project”. *Nonprofit Voluntar Sector Quart.* 2021. Vol. 2. P.420-440